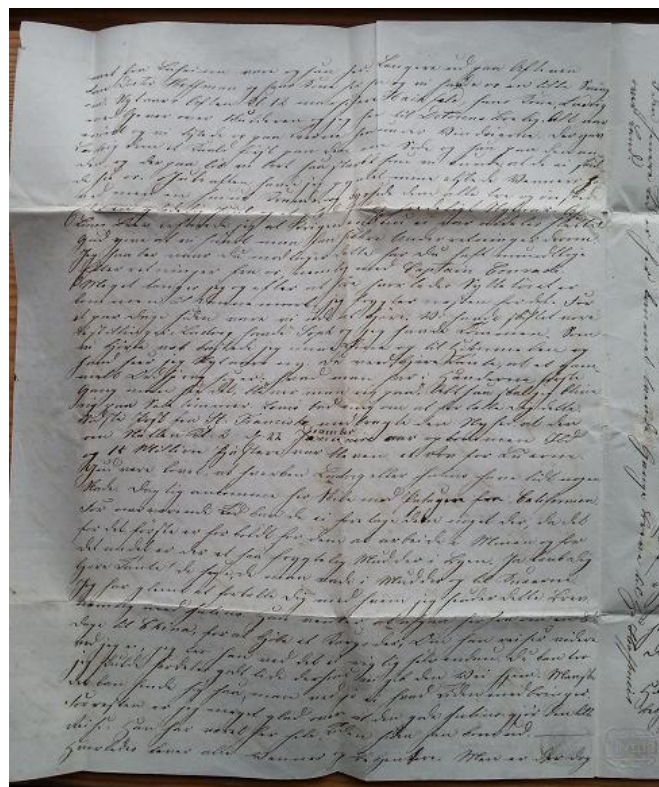

Fra Honolulu med venlig hilsen

I 1850 fik Sophie Nellemann i København
brev fra Honolulu.

1 INDLEDNING

Honolulu er den største by i staten Hawaii i USA og ligger mere end 11.000 km fra København. I dag med fly via San Francisco kan turen gøres på 20 timer, hvilket kan føles som en lang rejsetid i dag. I 1850'erne kunne turen ikke gøres under 4 måneder. Der var ingen flyvemaskiner, ingen Panamakanal og ingen togskinner tværs over USA. Verden måtte have følt uendelig meget større dengang.

Den engelske opdagelsesrejsende James Cook var den første europæer der satte sin fod på Hawaii-øerne, eller Sandwich-øerne som de blev kaldt dengang, navngivet efter James Cooks sponsor, jarlen af Sandwich. James Cook døde her i 1779, dræbt af de indfødte, men udviklingen var begyndt, andre fandt vej til øerne, eventyrere, handelsfolk og missionærer, og den indfødte konge samlede øerne til ét kongedømme og kongefamilien begyndte at orientere sig og befolkningen mod den civiliserede verden.

Også en håndfuld danskere fandt vej herud. De fik breve hjemmefra og sendte andre hjem. Breve som for længst er gået tabt. Nogle enkelte er bevaret. Et af dem tog den lange vej hjem via Hong Kong før det flere måneder senere havnede i København hos Sophie Nellesmann.

Inden brevet indhold gengives med noter, vil det være på sin plads at fortælle lidt om de danskere der fandt herud.

Kilder: Kirkebøger og folketællingsskemaer, den engelsksprogede avis, "Polynesian", der udkom i Honolulu på den tid, og forskellige passagerlister.

2 KONSULEN

Ludvig Holberg Anthon blev født 25. jul. 1817 i Århus som søn af Alexander Anthon og Birgitte Kierstine Loss Holberg. Ludvig havde ikke sit poetiske navn fra fremmede, han var opkaldt efter sin morfar, toldkasserer i Horsens, og senere i Randers, Ludvig Holberg (Windersleff), der igen var søn af Lars Windersleff, ridefoged på Brorupgård ved Slagelse. Ludvig Holberg brugte dog aldrig sit fædrene navn, Windersleff, men lod sig kalde Ludvig Holberg efter ejeren af Brorupgård, digteren og baronen Ludvig Holberg.

Faderen fik senere arbejde som toldbetjent i Helsingør, familien flytter hertil og Ludvig konfirmeres her i 1831. Alexander Anthon dør imidlertid i 1833 og man må antage at Ludvig er flyttet hjemmefra kort efter, for ved folketællingen i 1834 finder vi kun enken og hans 2 søskende, søsteren Louise på 19 år, der senere giftede sig med en islænding, Hannes Arnesen, og levede resten af sit liv på Island, samt broderen Julius Alexander på 14 år.

Efter konfirmationen i 1831 taber vi sporet af Ludvig Anthon, men vi genfinder det 9 år senere og 11.000 km væk på øen O'ahu i Stillehavet:

NOTICE.
All persons having demands against the Estate of Michel Gronbeck, late master of Brig Clementine, deceased, are requested to present the same for adjustment to the under signed; and all persons having property or money belonging to said Gronbeck are likewise requested to pay over the same to,
L. H. ANTHON. Executor.
Oahu, June 1, 1840. tf.

FOR SALE.
A Copper Riveted and Iron Bound Leather Traveling Trunk. Also, An Excellent English Fowling Piece.
Apply to **L. H. ANTHON.**
June 9, 1840. tf.

Annoncerne herover er fra avisen "Polynesian", der var en af Sandwich-øernes første aviser. I den første annonce optræder han på vegne af boet efter afdøde Michel Grønbeck, en bornholmsk sømand der var fører af briggen "Clementine" og i den anden forsøger han at sælge en rejsekuffert.

Der er ikke mange spor efter Ludvig Anthon i de næste år, men tilbage i Danmark findes en ny ledetråd i forbindelse med Galathea ekspeditionen i 1840'erne. Formålet med korvetten Galatheas verdensomsejling var ikke kun et dansk forsøg på at gennemføre et storstilet ekspeditionstogt, men også at varetage danske interesser rundt omkring i verden.

Korvetten Galathea forlod københavn den 24. juni 1845 under kommando af kaptajn Steen Andersen Bille og var tilbage den 31. august 1847.¹ Med sig har han utvivlsomt medbragt sin instruks fra Christian VIII. I denne instruks finder vi følgende:²

"De Havne i det stille Hav, som maatte være af Vigtighed for Hvalfiskefangsten, skulle komme i fortrinlig Betragtning ved Oprettelse af Consulater, hvorhos bemærkes, at Kjøbmand paa Sandwich Öen Woahu, Ludvig Holberg Anthon, har søgt om Ansættelse som Consul på Sandwich Öerne, ..."

Da Steen Bille når frem til Honolulu i oktober 1846, udnævner han i stedet den engelsk fødte Edward Albert Süwerkrop til dansk konsul og hvorfor nu det? Jo, Ludvig Anthon var såmænd taget tilbage til Danmark og blev gift i Københavns Domkirke den 25. aug. 1846 med frøken Elisabeth Louise Nellemann, så han var altså ikke tilstede da Steen Bille ankom, og så måtte der jo udnævnes en anden.

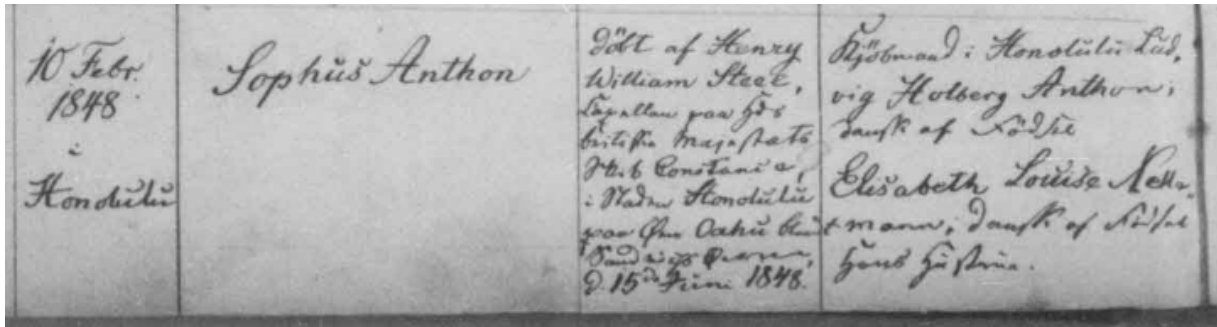
Ludvig Anthon vender tilbage med hustruen i april 1847. Med sig bringer han også en anden dansker, Svend Hoffmeyer, der boede herude indtil 1861, hvor han vender tilbage til Danmark. Som en kuriositet kan nævnes, at Hoffmeyer en kort overgang var

¹ Wikipedia, *Den frie encyklopædi*. Hentet 18:58, januar 6, 2016 fra [https://da.wikipedia.org/w/index.php?title=Galathea_\(ekspeditionsskib\)&oldid=8201634](https://da.wikipedia.org/w/index.php?title=Galathea_(ekspeditionsskib)&oldid=8201634).

² Fra www.navalhistory.dk: Christian VIII's ordre til kaptajn Steen A. Bille

postmester i byen Lahaina på øen Maui i 1851, på det tidspunkt hvor de første frimærker blev udgivet.

Konsulen, E.A. Süwerkrop søger snart nye udfordringer og i november 1848 kan Ludvig Anthon så træde ind som hans efterfølger. Det er også året hvor sønnen Sophus fødes, hans dåb blev indført i kirkebogen for Holmens Kirke:

Familien vender tilbage til Danmark i 1852, for endnu engang at vende tilbage året efter. I 1853 fødes sønnen Charles, han er født på Stillehavet, på briggen Zoe undervejs mellem San Francisco og Honolulu. Opholdet varer denne gang til 1858, hvor turen så går endegyldigt tilbage til Danmark. Formodentlig er det også ved hans mellemkomst at August Unna rejser til øerne i vinteren 1852-53. Han var fra Helsingør, født her i 1829 og blev senere den første danske plantageejer på øerne.

Ud over at være dansk konsul, blev Ludvig Anthon også en velhavende købmand. Han udnyttede den store guldfeber i Californien, hvilket han bl.a. fortalte amerikaneren George Coffin, der var kaptajn på skibet "Alhambra", der skrev en dagbog om sine oplevelser³. I november 1851 møder han Ludvig Anthon, et møde han beskriver således:

"At Honolulu I became acquainted with Mr. Anthon, the Danish Consul. Dining with him one day, the conversation turned upon California and its wonders. I have already told so many extravagant stories that I fear I shall be thought a second Munchausen, but I must relate Mr. Anthon's story to cap the climax. He says that, early in 1849, he bought an old schooner and loaded her with potatoes and cleared \$25,000; but the climax is this: he bought at auction a cask of saleratus weighing 250 pounds for \$25 and sent it over to San Francisco in the schooner. It came to market at a time when all the flour on hand was sour, and the bakers must have a correction, and this barrel of saleratus sold for \$8 a pound, so that the cask that cost in Honolulu \$25 brought in San Francisco, one month afterwards, the snug little sum of \$2,000!"

Ludvig får i Honolulu selskab af broderen Julius Alexander, han må være ankommet senest i 1844, for den 10. jan. 1845 sender han et brev hjem til firmaet Jacob Holm & Sønner i København. Det fremgår af brevet, at han har mødt kaptajnen på et af firmaets hvalfangerskibe, Thomas Jepsen Sødring, under dennes ophold i Honolulu i slutningen

³ A Pioneer Voyage to California and Round the World. 1849-1852. Ship Alhambra. Captain George Coffin, Chicago 1908.

af 1844. Julius vedlægger et brev til moderen hjemme i København og beder Jacob Holm og Sønner om at sørge for, at hun får det. Brevet forlod Honolulu den 12. januar med skibet "Columbia" der afsejlede mod London. Skibet efterlod sin post ved byen Deal på den britiske sydkyst og det blev transporteret med postvogn til London, hvor det fik et stempel den 23. maj. Via Altona nåede det til modtageren i København, Jacob Holm & Sønner, den 29. maj 1845, så der var langt hjem.

Den 15. august 1846 annonceres⁴ et partnerskab med James Makee, der ankom til øerne i 1843.⁵ Partnerskabet mellem Makee og Anthon varer i forskellige konstellationer til udgangen af 1852, hvor det opløses. En nøjere gennemgang af aviserne, viser at Makee, Anthon & Co. er meget aktive og handler med lidt af hvert, bl.a. med import af varer fra Kina. Efter alt at dømme, har perioden være meget udbytterige for dem.

Også Julius Alexander tager turen hjem for at blive gift, han gifter sig med Anna Alvilda Thora Conradsen i Vor Frelser Kirke i København den 10. juni 1851. Deres første barn, Ludvig Harald, fødes i Honolulu den 19. marts 1852.

På det personlige plan har de 2 mænd tilsyneladende haft et godt forhold til hinanden, således døbes en af Julius Anthon's sønner, James Makee Anthon, ligesom James Makee i 1849 får en datter, Julia Anthon Makee. Julius Alexander rejser hjem med familien til Danmark i slutningen af 1853. Hans sidste fælles projekt med partneren Makee var opførslen af den første treetagers kontorbygning i Honolulu i 1854, kaldet Makee & Anthon bygningen.⁶

3 BREVET

Elisabeth Louise Nullemann ankom til Sandwich-øerne den 7. april 1847, året efter, den 10. februar 1848, fødes sønnen Sophus. Den 20. januar 1850 sætter hun sig ved skrivepulten og starter på et brev til sin tante Sophie i København. Brevet er skrevet med en nydeligt og – heldigvis – letlæselig gotisk håndskrift og gengives her i sin helhed, præcist som skrevet:

Honolulu, 20 januar 1850

Vel formoder jeg at dette Brev ei vil afgaa før om 12, maaske fjorten Dage, men da jeg ei bare kan sidde hele Dagen ved Skriverbordet, begynder jeg ii Tide at underholde mig med min elskede Tante Sophie. Hvorledes har du levet i denne lange lange Tiid? det sidste jeg hørte fra dig, var de faa Linier du sendte med Hr. Hofmeyers brev, fra hans gamle Tante. Maaske der ere

⁴ Polynesian, 22. aug. 1846.

⁵ <http://www.hawaiianstamps.com/famarks.html>

⁶ Firsts and Almost Firsts in Hawai'i, af Af Robert C. Schmitt, Ronn Ronck, Honolulu 1995

breve fra dig i St Francisko, men Folkene der, vil ei tage dem den Uleilighed, at see efter, da de maa anvende al deres Tiid paa det røde Guld⁷.

For tre dage siden modtog jeg et langt rart brev fra Nicoline Gandil⁸. Det kom meget hurtig herover kuns 4 Maaneder under Veis. Hun skriver deri, at hun aldrig havde seet dig saa vel, som da hun besøgte dig sidste Gang. Dette glædede mig naturligvis meget, kan du tro og jeg haaber det fremdeles maa blive saa.

Herude have vi det, ved det gamle, kuns lidt for ofte Forkjølelser. Hvad grunden er ved jeg ei, men det er Tilfældet med Alle herude. Maaske det og er godt, og frelser os fra svære Sygdomme. I dag Søndag have vi et frygtelig Tordenvær og regner hele Kar Vand ned. Min elskede Ludvig har en temmelig slem Forkjølelse, men i dag synes han det er lidt bedre. Lille Soph har just bleven færdig med sin og jeg selv har det op og ned, somme dage forkjølet, andre dage vel.

Jeg maa dog fortælle dig lidt om vores Jule træ kjære Tante. Jo vi kan og have Juletræ herude paa disse fjerne Øer! Mrs. Hackfeld havde bragt et lille et med. Jule Aften satte vi det paa et Bord, med Grønt om kring og tændte Lysene. Da Ludvig og Captain Hackfeld⁹ kom hjem aabnede vi Døren og toge dem hen til det. De bleve ganske overraskede. Nu maate vi til at see, hvad alle de Papirer indeholdt, der vare omkring Træt. Hvad tror du? En Slaabrok fra Mrs. Hackfeld til hendes Mand, en meget smuk broderet lille Tadske og et hæklet Lang sjal fra hende til lille Sophus for mig en net lille Flakon bakke. For min Ludvig havde jeg hæklet en graa Pengepung og broderet ham et par Tøfler. For Mrs Hackfeld havde jeg, en lille Kurv med en broderet Kurv og for min lille Skat havde jeg strikket en ulden sæk. Tillig fik han en lille Gyngestol. Om Aftenen havde vi Gaasesteg med Rosiner og Æbler i og Julekage, Vi havde ret en arv Aften maa du troe. Julius og Hofmeyer, som just var kommet fra Lahaina vare ogsaa her. Længere ud paa Aftenen kom Doctor Hoffmann¹⁰ og hans kone her hen og vi havde os en lille Sving om.

Nytaars Aften kl. 12 marsihere Hackfeld, hans Kone, Ludvig med Gaver over Skulderen og jeg hen til Dotorens Boelig. Alt var mørkt og vi listede os paa tærerne hen under Vinduerne. Der gav Ludvig dem et Knald først paa den ene Side og saa paa den anden, og derpaa løb vi bort saa stærkt som vi kunde, at de ei skulde see os. Juleaften havde jeg pyntet mine elskede Venners Hoved med en smuk Krands og kyskede dem alle tre og ønskede Eder en glædelig Juul og et glædeligt og fredeligt Nytaar.

⁷ Guld, penge eller anden rigdom; en fast vending i folkeviser.

⁸ Formodentlig identisk med; Nicoline Frederikke Christiane Gandil, født ca. 1827 i København som datter af bogholder Frederik Gandil og Nicoline Frederikke Christiane Olsen

⁹ Heinrich Hackfeld (1816-1887). Tysk skibskaptajn og købmand, der i 1849 var ankommet med sin hustru og sin svoger. Han grundlagde samme år firmaet H. Hackfeld & Co.

¹⁰ Edward Hoffmann (1813-1888). Tysk læge og apoteker. Ankom i 1847 med et tysk hvalfangerskib. Drev et apotek i Honolulu.

Af Lines brev erfarede jeg at Krigen¹¹ endnu ei var aldeles sluttet Gud give at vi snart maa faa sikre Underretninger derom.

Jeg haaber naar du modtager dette har du haft mundtlige Efterretninger fra os, nemlig med Captain Conradi. Meget længes jeg og efter at høre hvorledes Syltetøiet er kommen til Danmark, jeg frygter næsten for det. For et par dage siden vare vi ude at kjøre. Vi havde skiftet vore Bestillinger, Ludvig havde Soph og jeg havde Tømmen. Som vi kjørte væk kastede jeg mine Øine op til Himmelen og hvad seer jeg Nytaars ny¹². Du veed, kjære Tante, at et gammelt Ordsprog siger: hvad man har i Hænderne første Gang man see det, bliver man rig paa? Altsaa skal jeg blive Rig paa Sele tømmer. Louis bad mig om at fortælle dig dette.

Sidste Post fra St. Francisko medbragte den Nyhed, at der om Natten kl: 2 d: 22 December var opkommen Ild og 1½ Million Pjastere¹³ var bleven et Rov for Luerne. Gud være lovet, at hverken Ludvig eller Julius have lidt nogen Skade. Daglig ankomme her Skibe med Pasagere fra Californien. For nærværende Tid kan de ei foretage dem noget der, da det for de første er for koldt for dem at arbeide i Minen og for det andet er der er saa frygtelig Mudder i Byen. Ja tænk dig kjære Tante! De sige, de maa vade i Mudder op til Knæerne.

Jeg har glemt at fortælle dig med hvem jeg sender dette Brev, nemlig med Julius. Han venter at afgaa herfra om en 8te dage til China, for at kjøbe et Kargo der, Om han reiser videre ved jeg ei, jeg tro han ved det ei rigtig selv endnu. Du kan tro jeg skulde særdeles godt lide dersom vi gik den Vei hjem. Maaske det kan hende sig saa, man ved jo ei hvad Tiden medbringer. Forresten er jeg noget glad over at den gode Julius gjør den lille Reise. Han har været her hele Tiden siden han kom ud.

Hvorledes lever alle Venner og Bekjenterne. Men er der dog ingen af de unge Piger bleven gifte ???! Mig forekommer det besynderlig. Ja elskede tante du ved ei hvilken besynderlig Følelse der kommer over mig, naar jeg ser paa min lille Søn, som snart er to Aar gammel. Jeg synes jeg selv endnu er et Barn i Tankerne, Gud give jeg var det i Uskyldigheden.

Lille Sophus løber rask omkring og taler nu ogsaa lidt. Foresten ere heste, Vogne, Hunde og pidske ham mest interresante Beskjæftigelser. Han og Ludvig ere eet. Om dagen, naar Ludvig ei er hjemme, gaar Soph i Krogene og leder sigende "hvor er papa"! O! hvor vilde jeg ønske du havde den Unge i dine Arme. Hvorledes har den stakkels Tante Louise det? Jeg beklager hende meget, hun har det ei nær saa godt som jeg. O! min Ludvig er altid den samme gode, kjærlige, venlige og elskede Egtemand som forhen. Alle Tantes Børn ere vel vogne meget, jeg kan vel neppe genkjende dem igjen. Nu vil jeg stoppe for i Aften, da Brevet dog ei kommer afsted i en Uges tid endnu.

¹¹ Treårskrigen 1848-1850 (1. Slesvigske Krig).

¹² Første nymåne efter nytår. Ifølge gammel overtro skulle man møde årets første nymåne med hænderne fulde af det, man gerne ville have rigeligt af i fremtiden.

¹³ Møntenhed.

D. 29 i Dag modtog Julius Brev fra hans Moder. Endnu er denne ulykkelige krig ei sluttet? Hvad vil det ulykkelige lille Danmark blive til. Jeg vilde have sendt Brev til Sophie Nellemann med denne Gang, men naar jeg skal sige Sandhed, Jeg kunde ei denne gang, da det er første Gang jeg skrev, siden Jenses død. Hilds dem og især den kjære Onkel Mogens, saa hjærteli fra mig, Stakkels stakkels Onkel! Nu lev vel elskede Tante Sophie, og skriv mig snart til, du ved, at Brev fra Dig er mig en saa usigelig Glæde. Lille Soph sender et Kys til den kjære kjære Tante, som han endnu ei kjender, men som han vil høre megen om.

De kjærligste Hildsener fra Ludvig og din Lise tilsendes dig fra

Din

Altid taknemmelige

Elisabeth Anthon.

Hilds hele Familien og alle Venner og Bekjente ret meget fra os Glem ei heller Line og Christiane. Julius' Brev var dateret i Juni. Jeg glemte at skrive det i Fru Anthons Brev.

I den senere Tid er her kommet trede Gange Breve til Hr. Hoffmeir Over Land.

D. 30 Endnu engang lev vel kjære Tante, Lille Sophus er i Dag Blevet syg, men jeg haaber til den Algodes Bistand, at han maa snart Blive rask igjen. Din Lise

Elisabeth Louise Nellemann (1826-1891) og Ludvig Holberg Anthon (1817-1862).
Daguerreotypi. Formodentlig taget i 1846 i forbindelse med brylluppet